

Právo a ekonomie II
LS 2022-23
Seminář 1

Efektivnost

Hodnocení dopadů: empirické metody

Obsah

- Rozdíly v ekonomickém a právním pohledu na soudní spor
- Koncepty efektivnosti
- Dva příklady na hodnocení dopadů
- Kvíz

Ekonomický přístup k právu

- **Evaluace dopadů právních norem**
- Predikce
- **Efektivnost**
- Vodítko pro soudní rozhodnutí
- Určení náhrady škody

Ekonomický a právní pohled na soudní spor

Nedávno vzbudil pozornost rozsudek Nejvyššího soudu (21 Cdo 3955/2018) ve sporu mezi Českou poštou a zaměstnancem P.H. Pan P.H., řidič pošty v Olomouci, žaloval zaměstnavatele za to, že bere o cca 3000 Kč měsíčně nižší mzdu než řidiči pošty v Praze. Soudy dospěly k závěru, že práce řidiče v obou regionech je srovnatelná a zároveň zákoník práce nedovoluje zohlednit ve mzdě rozdílné sociálně-ekonomické podmínky regionu. Tj. řidičům v obou regionech přísluší stejná mzda.

a. Jaké jsou důsledky soudního verdiktu v této konkrétní kauze z pohledu stran sporu a soudce?

b. Na základě jakých kritérií soud dospěje k verdiktu ve prospěch zaměstnance, nebo zaměstnavatele?

c. Jaké důsledky soudního verdiktu v této kauze jsou relevantní z pohledu ekonomické analýzy práva?

d. Na základě jakých kritérií formuluje ekonomická analýza doporučení, zda spor rozhodnout ve prospěch zaměstnance, či zaměstnavatele?

e. Diskutujte stručně možné dopady sporu, pokud formulované pravidlo bude skutečně aplikováno na všechny firmy v ekonomice zaměstnávající zaměstnance v různých regionech.

PS Doporučujeme stanovisko platformy Rozumné právo:

<https://www.rozumne-pravo.cz/cz/stanoviska/zakonik-prace-by-nemel-branit-v-zohledneni-podminek-na-regionalnich-trzich-pri-odmenovani/>

Efektivnost

Maximalizace společenského blahobytu

Paretovské optimum (Paretovská efektivnost): stav (alokace zdrojů), kdy není možné zlepšit postavení jednoho subjektu, aniž by došlo ke zhoršení postavení jiného subjektu

Paretovské zlepšení: taková změna stavu (alokace zdrojů), kdy si žádný subjekt nepohorší a alespoň jeden subjekt si polepší

Kaldor-Hicksova efektivnost: změna stavu je považována za efektivnější, pokud subjekty, které si změnou polepšily, mohou *potenciálně* kompenzovat subjekty, které si pohoršily (gains to winners exceed losses to losers).

Efektivnost – jednoduché příklady

Dělíme 100 CZK mezi studenta A a studenta B.

- Je 50-50 Pareto efektivní? Je 100-0 Pareto efektivní?

Efektivnost – jednoduché příklady

Dělíme 7 piv mezi studenta A a studenta B.

- Je 7-0 Pareto efektivní? Je 5-2 Pareto-efektivní?
- Je *změna* ze 7-0 na 4-3 Kaldor-Hicks zlepšení? Pareto-zlepšení?
- Počáteční alokace je 7-0, a následně si B koupí 3 piva od A. Jedná se o Pareto-zlepšení?

Efektivnost – jednoduché příklady

Dělíme 100 CZK mezi milionáře a studenta

- Je 99-1 Pareto efektivní?
- Je *změna* na 95-5 Pareto-zlepšení? Je to Kaldor-Hicks zlepšení?

Koncepty efektivnosti – trhy

Každá dobrovolná transakce na trhu, která negeneruje negativní externalitu, přináší Pareto-zlepšení.

Co když dobrovolná transakce generuje pozitivní externalitu?

Rovnováha na dokonale konkurenčním trhu – je Pareto-efektivní

Koncepty efektivnosti – veřejná politika

Každé opatření ve veřejné politice, změny legislativy => rozdílné dopady na blahobyt různých subjektů

Jaká opatření jsou nekontroverzní?

Koncepty efektivity – veřejná politika

Každé opatření ve veřejné politice, změny legislativy => rozdílné dopady na blahobyt různých subjektů

Jaká opatření jsou nekontroverzní?

Paretovská zlepšení jsou velmi vzácná.

Pokud opatření přináší zlepšení, tak obvykle dle Kaldor-Hicks kritéria

Když ekonomové tvrdí, že opatření zvýší blahobyt, že přínosy převyšují náklady, že je efektivní - v 99% případů myslí Kaldor-Hicks zlepšení

Pareto vs Kaldor-Hicks zlepšení

Předpokládejme, že v těchto situacích $G > L$

- Zvýšení daně z benzínu
- Nová rezidenční výstavba, snižující hodnotu stávajících domů

Strany, na které dopadne negativně, se snaží změnu zablokovat

Řešení?

Pareto vs Kaldor-Hicks zlepšení

Předpokládejme, že v těchto situacích $G > L$

- Zvýšení daně z benzínu
- Nová rezidenční výstavba, snižující hodnotu stávajících domů

Strany, na které dopadne negativně, se snaží změnu zablokovat

Řešení: ne potenciální, ale explicitní kompenzace

- Doprovodné snížení přímých daní, vyšší sleva na dani či sociální dávky
- (Vynutitelné) doprovodné investice, kompenzace do obecního rozpočtu

Hodnocení dopadů

- Zákony (vyhlášky, regulace, soudní precedenty) mají důsledky:
 - Chování dotčených subjektů, ceny, státní rozpočet, administrativní náklady
- Znalost skutečných dopadů =>
 - Úpravy stávající legislativy
 - Inspirace z jiných jurisdikcí (what works)
- Ekonomická analýza práva: *empirické* vyhodnocení *kauzálních* dopadů
 - Měřitelné, kvantifikovatelné proměnné
 - Pozorovaná data
 - **Kauzální dopad (causal effect)**: jak se změnila sledovaná proměnná v důsledku intervence (zákon, vyhláška, precedent atd)

Hledání kauzálního dopadu

- Pozorujeme: hodnotu sledované proměnné po intervenci

Kauzální dopad = hodnota sledované proměnné po intervenci – kontrafaktuál

- **Kontrafaktuál (counterfactual):** hodnota, kterou by sledovaná proměnná měla, kdyby k intervenci nedošlo
- V čem je problém?

- Kolik vybral stát do veřejných rozpočtů (nikoliv jen státního rozpočtu) na dani z příjmu fyzických osob placené plátcí v letech 2020 a 2021?

Celostátní daňové příjmy leden až prosinec	Celkem r. 2020			Celkem r. 2021			meziroční přírůstek skutečnost	
	Rozpočet schválený	Skutečnost	% plnění	Rozpočet schválený	Skutečnost	% plnění	2020/2019	2021/2020
Daňové příjmy (vč. poj. na SZ a poj. na VZP)	1 793.52			1 876.55			-69.01	83.03
Daňové příjmy (bez pojistného na SZ)	937.91	1021.38	108.9	926.33	1033.38	111.6	-57.84	12.00
DPH	430.10	426.45	99.2	447.20	463.68	103.7	-5.13	37.23
Spotřební daně (vč. energ. daní a daně z digit. služeb)	157.30	162.49	103.3	172.20	157.64	91.5	-4.65	-4.85
Daně z příjmů PO	115.30	160.55	139.2	130.10	200.57	154.2	-22.35	40.01
Daně z příjmů FO	197.90	231.72	117.1	139.00	172.62	124.2	-14.92	-59.11
výbíravná srážkou	12.10	21.06	174.0	20.20	24.52	121.4	0.60	3.46
placena plátcí	185.80	204.93	110.3	114.80	138.47	120.6	-11.36	-66.46
placena poplatníky	0.00	5.74	x	4.00	9.63	240.7	-4.16	3.89
Silniční daň	5.20	5.96	114.6	6.00	5.43	90.5	-0.52	-0.53
Daň z nemovitých věcí	11.10	11.58	104.3	11.30	11.84	104.7	0.65	0.26
Daň z nabytí nemovitých věcí	3.20	2.80	87.4	0.00	-0.07	x	-11.05	-2.87
Daň z hazardních her (vč. zruš. odvodů z loterií a VHP)	8.50	10.63	125.1	7.40	11.04	149.2	0.51	0.40
Dělniční pojištění *)	5.60	4.01	71.6	5.00	4.86	97.2	-0.53	0.85
Ostatní daně a poplatky	3.71	5.19	139.8	8.13	5.80	71.4	0.16	0.61
Pojistné na SZ	538.84	540.52	100.3	562.12	595.48	105.9	-11.19	54.95
Pojistné na veřej. zdravot. pojištění *)		231.62			247.69		0.02	16.07

Příklad 1: Hodnocení dopadů daňových zákonů

Vaším úkolem je vyhodnotit dopad, tj. odhadnout kauzální vliv daňových zákonů z konce roku 2020 (zrušení superhrubé mzdy jako základ daně, zvýšení slevy na poplatníka a zrušení maximálního daňového bonusu) na výběr daně z příjmu fyzických osob.

- Přesně popište, jaké srovnání byste v ideálním světě chtěli provést.

Hodnocení dopadů daňových zákonů

- Co na základě těchto čísel můžete a co nemůžete říct o kauzálním vlivu daňových zákonů na výběr daní v roce 2021?
- Uveďte konkrétní důvody, proč meziroční srovnání podhodnocuje negativní kauzální dopad na výběr daní.
- Vymyslete jednoduchý způsob jakým se přiblížit kauzálnímu odhadu?
- Jak se dopad daňových zákonů přijatých v roce 2020 bude vyvíjet v čase (dokud vláda DP FO neupraví)?

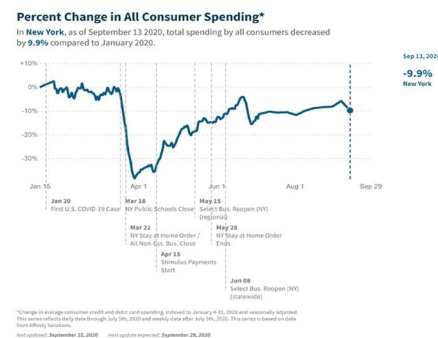
PS: Příklad je inspirován rozhovorem s Michalem Šoltésem

<https://www.respekt.cz/rozhovor/letos-stat-vybere-na-danich-z-prijmu-jen-polovinu-toho-co-pred-kontroverznimi-skrty>

Příklad 2: COVID-19: Dopady státem nařízeného uzavření ekonomiky na ekonomickou aktivitu

- Typicky tři úrovně lockdownu (rychle po sobě) v březnu 2020
 - Zavření škol
 - Zavření obchodů a služeb s výjimkou základních potřeb
 - Omezení vycházení
- Právní aplikace: určení náhrady škody (bude-li nárok)
- Státy USA
- Sledovaná proměnná:
 - Spotřebitelské výdaje, měřené v reálném (téměř) čase
- Zdroj dat: <https://tracktherecovery.org/>

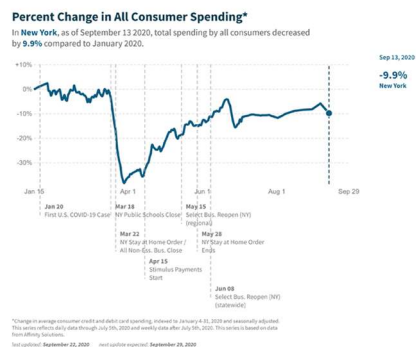
COVID-19: Dopady lockdownu (NY)

- Lze propad spotřebitelských výdajů o cca 35 procent chápat jako kauzální dopad státního omezení aktivit?
- Další působící faktory?

Zdroj: <https://opportunityinsights.org/paper/tracker>

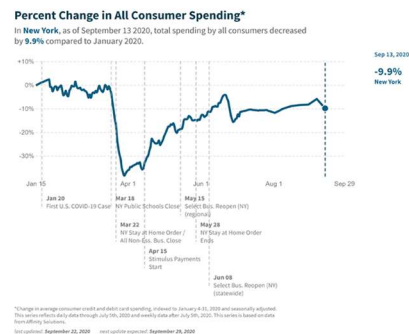
COVID-19: Dopady lockdownu (NY)

Zdroj: <https://opportunityinsights.org/paper/tracker>

- Lze propad spotřebitelských výdajů o cca 35 procent chápat jako kauzální dopad státního omezení aktivit?
- Další působící faktory?
 - Pandemie: dobrovolné omezování
 - Výdaje na zdravotní péči
 - Spillover z jiných států a zahraničí
- Jak by mohl vypadat counterfactual?

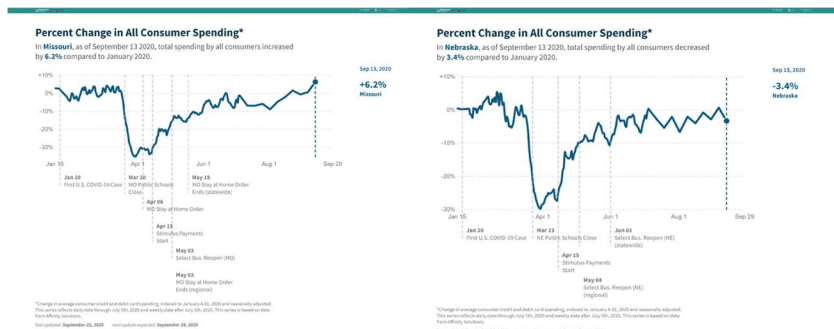
COVID-19: Dopady lockdownu (NY)

- Co chceme znát: kauzální dopad lockdownu jako takového, zatímco pandemie působí
- Přirozený counterfactual: státy, které zavedly lockdown později nebo velmi omezený

Zdroj: <https://opportunityinsights.org/paper/tracker>

COVID-19: Dopady lockdownu (Missouri, Nebraska)

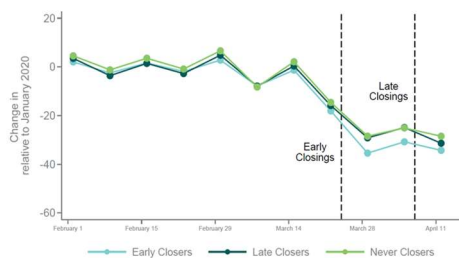
Zdroj: <https://opportunityinsights.org/paper/tracker>

K nalezení counterfactual je třeba porovnat vývoj v:

- Experimentální skupině (*Treatment Group*)
= Státy, které zavedly lockdown časně
- Kontrolních skupinách (*Control Group*)
 - Státy, které zavedly lockdown později (pro zjištění kauzálního dopadu v prvních týdnech)
 - Státy, které lockdown nezavedly (pro zjištění kauzálního dopadu v prvních týdnech i později)

Pozn: rozdíl mezi vývojem v T a C skupinách lze interpretovat jako kauzální dopad za předpokladu, že vývoj v T skupině by bez lockdownu byl stejný jako v C skupině (o tom lze mít pochybnosti, a existují empirické metody testující, zda je tento předpoklad splněn)

COVID-19: Kauzální dopady lockdownu

- Porovnání změny spotřebitelských výdajů v „experimentální“ skupině (early closers) a „kontrolních skupinách“ (later closers, never closers)

Chetty et al: The Economic Impacts of COVID-19: Evidence from a New Public Database Built from Private Sector Data, working paper, September 2020, Zdroj: <https://opportunityinsights.org/paper/tracker>

Hodnocení dopadů: counterfactual

- Hledání counterfactual je hlavní náplní kauzálního empirického právního výzkumu
- Mnoho empirických metod (omezení, nároky na data, kontext)
 - Statistika pro právníky
 - Empirical Legal Studies